

Кушнірук Ю. С., к.геогр.н., доцент, Яковишина М. С., ст. викл.
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ НА РІВНЕНЩИНІ

Статтю присвячено проблемам медичного туризму та рекреації в Рівненській області. Розглядаються аспекти використання й екологічний стан рекреаційних ресурсів Рівненської області. За показниками індексу конкурентоспроможності в сфері подорожей і туризму у 2017 році Україна найвищу оцінку отримала у групі показників «здоров'я і гігієна» – 8 місце, що дозволяє розглядати туристичні подорожі в Україну з метою лікування та оздоровлення найбільш перспективними. У статті визначається оздоровча функція територіально-рекреаційної системи Рівненщини. Ефективне використання рекреаційних ресурсів пов'язується із зміцненням здоров'я людей, зниженням захворюваності населення.

Ключові слова: медичний туризм, лікувально-оздоровчий туризм, природні рекреаційні ресурси, природні лікувальні ресурси.

Постановка наукової проблеми та її значення. За останні роки світова індустрія медичного туризму значно зросла. Медичний персонал, готельні та туристичні компанії, щоб стати більш привабливими для споживача, постійно поліпшують якість своїх послуг. На привабливість регіону для медичного туриста істотно впливає наявність природних, історико-культурних ресурсів та ресурсів, які мають медико-оздоровчий потенціал. Реабілітаційна функція рекреації інтенсивно розвивається протягом усієї історії рекреації як науки про реконвалесценцію.

З огляду на незначний рівень розвитку рекреаційно-туристичної галузі на Рівненщині постає актуальне питання використання медико-оздоровчого потенціалу даної території. У той же час північні райони Рівненщини мають еколого-радіологічні особливості, хоча володіють значними рекреаційними ресурсами.

Аналіз досліджень проблеми. Проблема розвитку ринку медичного туризму нині займаються багато українських і закордонних фахівців. Зокрема, потенціал лікувально-оздоровчого туризму Карпатського регіону аналізував В. Кифяк. Огляд офіційної статистики надання українських медичних послуг внутрішнім й іноземним тури-

стам на теренах Рівненської області було проведено у наших попередніх дослідженнях [5]. При аналізі нозогеографічних карт та розподілу рівнів забрудненості навколишнього середовища встановлено, що територіальний розподіл захворюваності населення тісно корелює з рівнем екологічної ситуації на території України (В. О. Барановський), зокрема в Чернівецькій області (В. М. Гуцуляк, К. П. Муха), Хмельницькій області (О. Я. Романів), Тернопільській області (Л. В. Янковська), Вінницькій та Івано-Франківській області (І. В. Мартусенко) та інших регіонах України. В Росії такі дослідження проводили в Іркутській області (І. О. Хлебович, І. М. Ротанова), в Казахстані (Ж. Д. Бекмагамбетова, У. І. Кенесарієв, Н. Ж. Жакашов, Н. А. Ібрагімова) та ін. [2].

Метою дослідження є аналіз геоекологічних особливостей рекреаційно-туристичних ресурсів Рівненської області та розробка рекомендацій щодо покращення організації та розвитку медичного туризму на Рівненщині. Для досягнення поставленої мети були визначені такі **завдання**: провести аналіз геоекологічних та медико-географічних аспектів використання рекреаційних ресурсів Рівненщини в медичному туризмі та розробити рекомендації щодо розвитку медичного туризму у Рівненській області.

Виклад основного матеріалу. За показниками індексу конкурентоспроможності в сфері подорожей і туризму у 2017 році Україна найвищу оцінку отримала у групі показників «здоров'я і гігієна» – 8 місце, що дозволяє розглядати туристичні подорожі в Україну з метою лікування та оздоровлення найбільш перспективними [6]. Для оцінки привабливості країни як дестинації медичного туризму нині використовується індекс медичного туризму (Medical Tourism Index). Він враховує загальний імідж країни та її навколишнє середовище, стан інфраструктури охорони здоров'я та туризму, наявність та якість медичних послуг тощо [7]. Індекс медичного туризму складається з трьох блоків: 1) навколишнє середовище (оцінюється загальна економіка країни, безпека й імідж країни, сприятливість обмінного курсу, а також культурні аспекти, такі як культурна або мовна схожість); 2) медична індустрія туризму, яка складається з двох частин: туризму і медичних послуг (оцінюється привабливість країни як туристичного напрямку, погодних умов або культурних і природних пам'яток, а також витрат, пов'язаних з медичним туризмом, таких як вартість лікування, вартість проживання або вартість поїздки); 3) об'єкти і послуги (оцінюється якість медичної допомоги: досвід лікаря, стандарти охорони здоров'я та медичне обладнання; репутація лікарів і лікарень, інтернаціоналізація персоналу і акредитація об'єкта тощо).

Аналіз останніх досліджень дозволяє виділити наступні види медичного туризму: лікувальний, діагностичний, реабілітаційний, репродуктивний, естетичний.

У нашій статті більш детально розглядаються географо-екологічні аспекти медичного туризму, зокрема медико-оздоровчий потенціал рекреаційних ресурсів Рівненщини.

За класифікацією І. М. Яковенко, ресурси рекреації класифіковані за кількома головними ознаками, в тому числі за технологією рекреаційного використання: рекреаційно-лікувальні, рекреаційно-оздоровчі, рекреаційно-спортивні, рекреаційно-пізнавальні. За використанням компонентів середовища: кліматичні; водні (поверхневі води); бальнеологічні (підземні води); пелоїдні й озокеритні; геоморфологічні; пляжні; флористичні та фауністичні; пейзажно-ландшафтні; пізнавально-природні (інформаційні); природно-антропогенні; історико-культурні [4].

Для цілей ревіталізації найбільш важливі рекреаційно-лікувальні та рекреаційно-оздоровчі природні ресурси. Такими властивостями володіють, насамперед, водні, бальнеологічні, пелоїдні та флористичні рекреаційні ресурси.

Території Рівненської області найбільш притаманні флористичні (висока лісистість північних районів), водні (густа мережа малих річок, озер, водно-болотні угіддя), бальнеологічні (мінеральні води Степані та Острога) та пелоїдні ресурси (родовище «Вичавка» у Демидівському районі) [3].

Потрібно зазначити, що територія Рівненської області неоднорідна як у плані розподілу рекреаційних ресурсів, так і за рівнем медико-екологічного ризику. Північні райони зазнали катастрофічного впливу радіаційного забруднення у 1986 р., але при цьому мають у кілька разів вищі показники лісистості, ніж південні райони області.

Дослідження території Рівненської області проводились на предмет оцінки можливостей використання природних рекреаційних ресурсів для зменшення медико-екологічного ризику території. Для визначення позитивних рекреаційних факторів проводились розрахунки кореляції показників захворюваності та структури смертності з чинниками навколишнього середовища.

Статистична обробка масивів обласного Центру медичної статистики та Державного управління екологічної безпеки в Рівненській області за період 1986–2016 рр. дозволила встановити зв'язок динаміки кількох нозологій (переважно поширеності хвороб та смертності) та негативних антропогенних факторів. При подальшому дослідженні були виявлені також кореляції просторового розподілу деяких нозологій (як загальної захворюваності, так і окремих первин-

них нозологій) і рівнів забруднення навколишнього середовища. Але крім негативних екологічних чинників, що мають високі рівні кореляції з захворюваністю та смертністю населення, існують також позитивні природні чинники, які зменшують рівень захворюваності і смертності. Підтверджує цей висновок встановлена кореляція рівня лісистості районів та зменшення ризику окремих захворювань [2].

Коефіцієнт кореляції між рівнем лісистості районів та рівнем поширеності хвороб системи кровообігу серед населення становить – 0,77. Як видно з результатів кореляційного аналізу, такі чинники, як рекреаційні лісові ресурси мають істотну позитивну роль у зменшенні медико-екологічного ризику території (рис. 1).

Критерієм оцінки лісових ресурсів є лісистість території (яка оцінюється за 20-бальною шкалою). Лісами вкрито 794 тис. га площі області, а це 40% території Рівненщини, що у 2,6 рази більше середнього показника по Україні [3].

На Поліссі найбільш поширені соснові та сосново-дубові ліси, на Волинському лесовому плато – здебільшого листяні ліси, а в Малому Поліссі – дубово-соснові ліси з більш багатим, ніж на Поліссі, трав'яним покривом. Аналіз динаміки лісопокритих площ показує, що за останні десятиріччя вони мало змінилися, оскільки зростаючі темпи лісозаготівлі завжди компенсувалися новими лісонасадженнями.

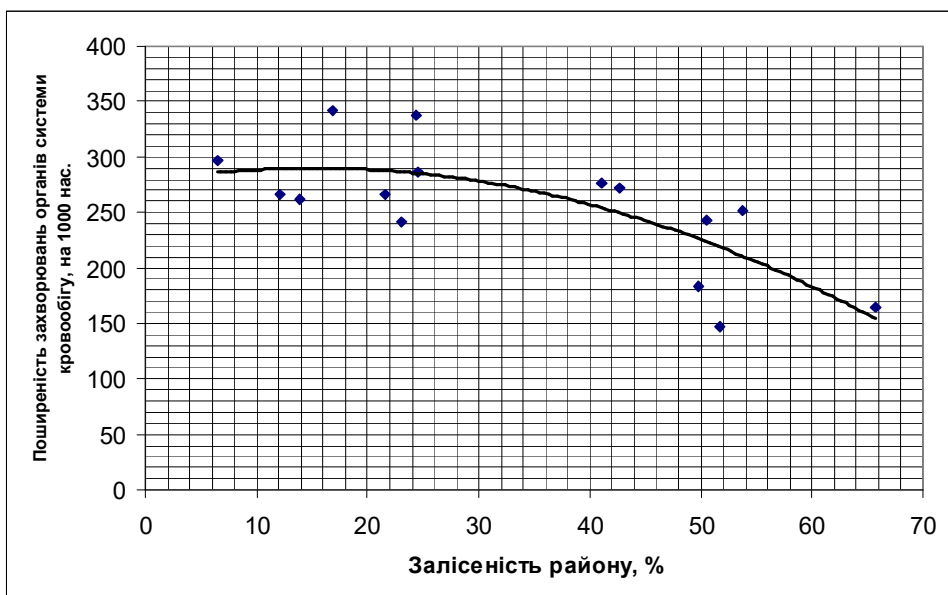

Рис. 1. Кореляція поширеності хвороб органів кровообігу серед населення на фоні лісистості районів

Найбільшу кількість балів має Рокитнівська, Березнівська, Во-

лодимирецька та Сарненська рекреаційна зона (лісистість території більше 50%), придатними та перспективними для розвитку туризму є також Дубровицька, Зарічненська та Костопільська рекреаційні зони (лісистість території більше 40%). Найменшу кількість балів за даним критерієм мають Гоцанська, Демидівська та Корецька рекреаційні зони (рис. 2).

У Рівненській області нараховується 165 малих річок довжиною понад 10 км, загальна довжина яких становить 4451 км.

В області налічується 52 озера, площа водного дзеркала яких становить 1 га і більше. Загальна площа цих природних водойм становить 266,25 км², а сумарний об'єм води в них сягає майже 131 млн м³. Всі озера зосереджені у поліській частині області. Крім того, на заплавах крупних річок (у тому числі й у межах Волинської височини) налічується близько 750 заплавних і старичних водойм, площа яких, як і обриси берегів та водозапаси, може змінюватися з року в рік у досить значних межах.

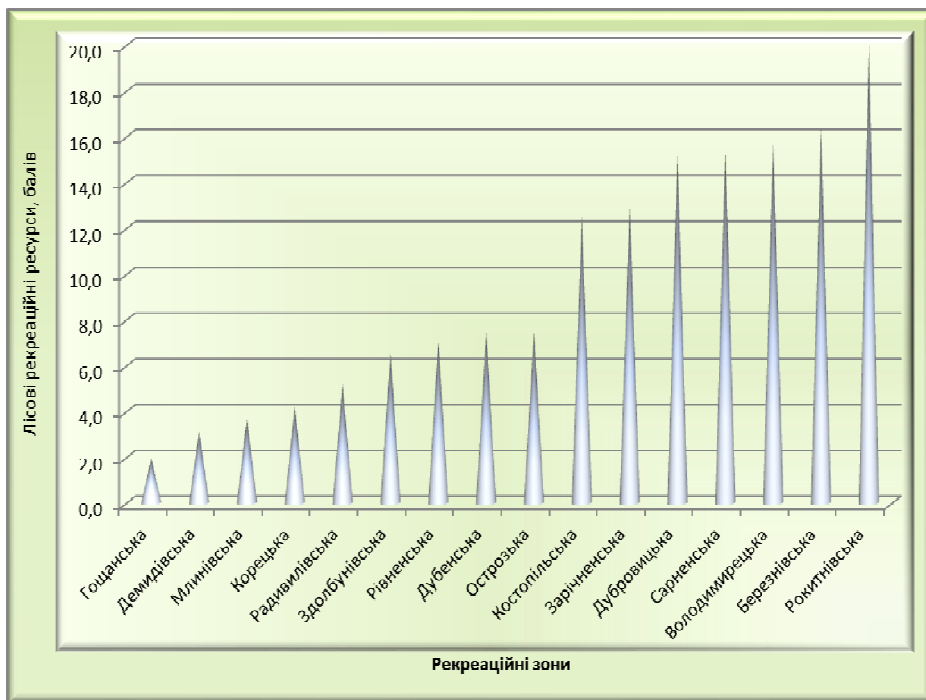

Рис. 2. Бальна оцінка лісових рекреаційних ресурсів

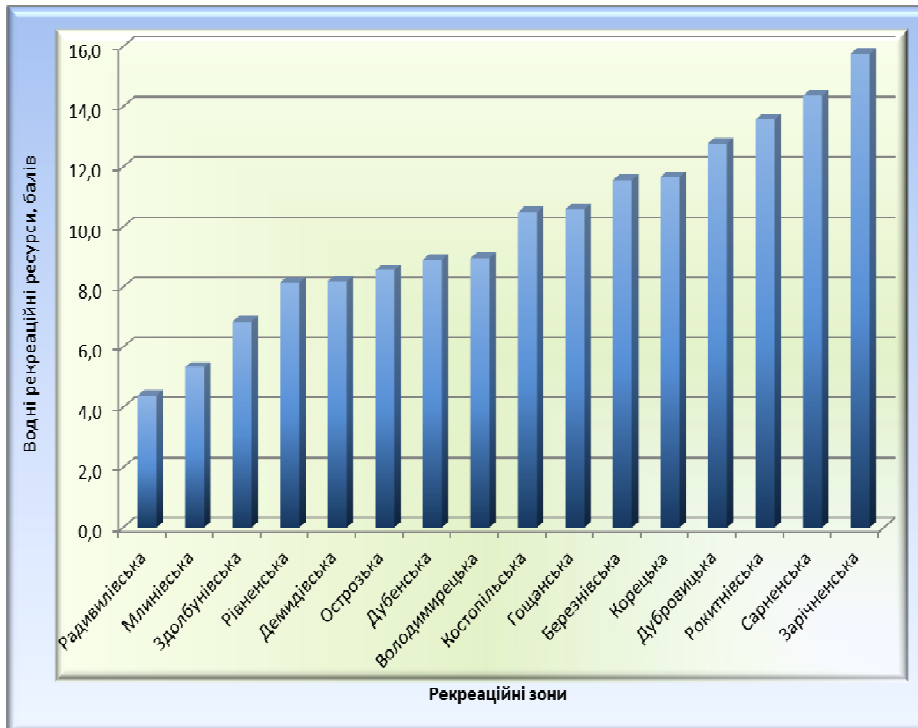

Рис. 3. Бальна оцінка водних рекреаційних ресурсів

Саме заплавні озера становлять найчисельнішу генетичну групу природних водойм на Рівненщині (оз. Нобель на Прип'яті, оз. Верхнє на Льві та ін.). Другу велику групу природних водойм в області становлять карстові озера (озера Біле, Острівське, Воронки та ін.). Карстові озера особливо поширені у північно-західній частині області, де крейдяний фундамент залягає аномально високо і підходить близько до поверхні.

Важливим показником для оцінки рекреаційного потенціалу території за параметром водних ресурсів є оцінка внутрішніх водойм та гідросітки за їх густотою на 1 км² та величиною (яка оцінюється також за 20-бальною шкалою).

В результаті проведеного дослідження картографічних, довідкових та статистичних матеріалів проведено оцінку водних ресурсів рекреаційних зон Рівненщини (рис. 3).

Найкращі умови для відпочинку мають великі та середні ріки та водойми, в той час як малі володіють обмеженими можливостями для використання.

Критерієм бальної оцінки природно-заповідного фонду рекреаційних зон області є процентне відношення площі природно-заповідного фонду району до загальної площі рекреаційної зони. Ма-

ксимальне значення такого співвідношення отримує 20 балів.

В результаті проведеного дослідження картографічних, довідкових та статистичних матеріалів проведено оцінку рекреаційних ресурсів ПЗФ Рівненщини (рис. 4).

Як бачимо, у північних (поліських) районах області відсоток заповідності значно вищий, ніж у лісостеповій частині. На території Рівненщини серед областей Поліської провінції зони мішаних лісів, Волинська височина є менш насиченною природоохоронними об'єктами (2%), тоді як Полісся має значно вищий показник (11%). Кременецькі гори мають найвищий вищий рівень заповідності (43%). У фізико-географічній області Мале Полісся має найнижчий показник (1,45%).

У результаті компіляції попередніх бальних оцінок проведено зведення показників лісових, водних та природно-заповідних рекреаційних ресурсів (таблиця).

Як видно з отриманих даних, найкращі показники в північних районах Рівненщини – Рокитнівській, Зарічненській та Сарненській рекреаційних зонах [5].

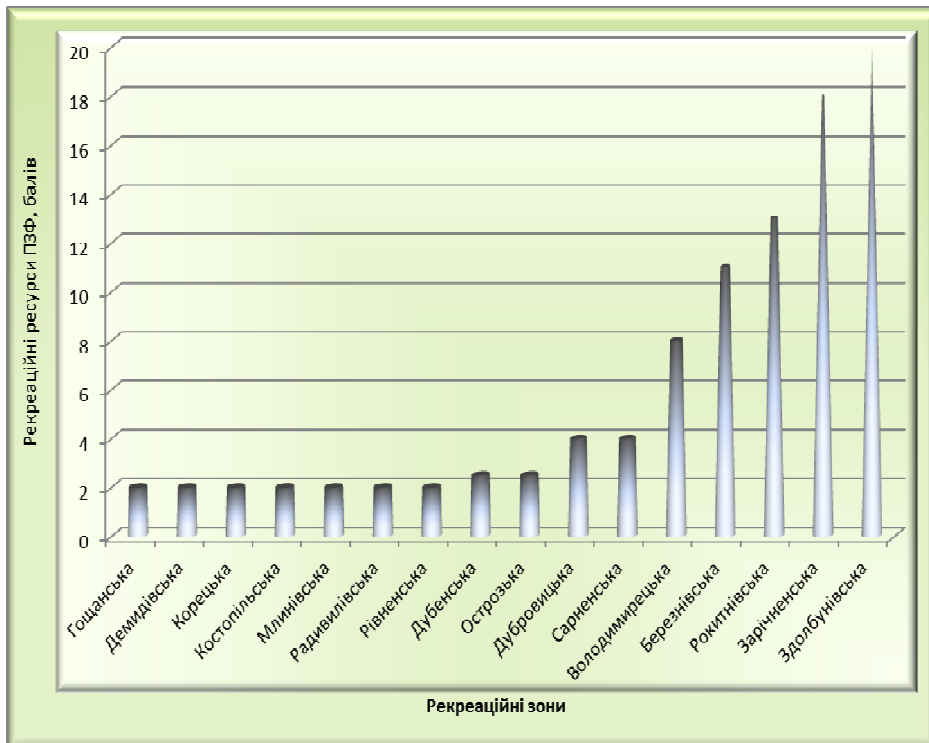

Рис. 4. Бальна оцінка рекреаційних ресурсів ПЗФ

Таблиця

Сумарна бальна оцінка природних рекреаційних
ресурсів Рівненської області

Рекреаційні зони	Лісові ресурси	Водні ресурси	ПЗФ	Сумарна бальна оцінка
Березнівська	16,4	11,6	11	24,5
Володимирецька	15,7	9,0	8	20,1
Гощанська	2,0	10,6	2	16,3
Демидівська	3,1	8,2	2	14,4
Дубенська	7,4	8,9	2,5	16,6
Дубровицька	15,1	12,8	4	23,3
Зарічненська	13,0	15,8	18	40,8
Здолбунівська	6,5	6,8	20	34,3
Корецька	4,2	11,7	2	21,1
Костопільська	12,5	10,5	2	25,0
Млинівська	3,7	5,3	2	20,3
Острозька	7,5	8,6	2,5	26,2
Радивилівська	5,1	4,4	2	21,8
Рівненська	7,0	8,1	2	25,8
Рокитнівська	20,0	13,6	13	42,9
Сарненська	15,4	14,4	4	38,4

На жаль, саме ці райони отримали найбільше забруднення радіонуклідами після катастрофи на ЧАЕС в межах території Рівненської області (включаючи Рокитнівський район), тому проведення довготривалих видів рекреації можливе лише після обстеження ділянки на радіологічні показники (забруднення має вкрай нерівномірний розподіл у просторі і на порівняно невеликих відстанях може суттєво відрізнятись).

Окрім розглянутих типів рекреаційних ресурсів, на Рівненщині існують також деякі спеціалізовані природні рекреаційні ресурси, наприклад – пелоїдні [5].

Висновки. Природні рекреаційні Рівненської області мають значний медико-екологічний потенціал. З огляду на вищезазначений аналіз постає потреба у перегляді напрямків розвитку рекреаційної діяльності для розвитку медичного туризму на Рівненщині. Потрібно приділити увагу тій частині території області, що має високий рекреаційний потенціал, в тому числі специфічного санаторного лікування. Території, що не мають високого рівня лісовкритих площ, можуть володіти іншими видами рекреаційних ресурсів, які в стані знижувати медико-екологічний ризик території.

1. Кушнірук Ю. С. Рекреалогія. Рівне : ФОП Рожков М.М., 2015. 148 с.
2. Кушнірук Ю. С. Актуальні аспекти використання рекреаційних ресурсів на Рівненщині. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Технічні науки*. Рівне : НУВГП, 2009. № 4 (48). С. 60–66.
3. Кушнірук Ю. С. Оценка рекреационно-туристического потенциала природных ресурсов Ривненской области. *Materiály XIII mezinárodní vědecko-praktická konference «Aplikované vědecké novinky – 2017»*. 22-30 cervencu 2017 roku. Volume 3: Geografie a geologie: Praha. Publishing House «Education and Science», 2017. S. 37–40.
4. Кушнірук Ю. С. Рекреація та курортологія : навч. посібник. Рівне : НУВГП, 2012. 146 с.
5. Кушнірук Ю. С., Яковишина М. Медичний туризм у Рівненській області: можливості та перспективи розвитку. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Географічні науки*. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. № 9 (358). С. 112–119.
6. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2017> (дата звернення : 01.10.2018).
7. Medical Tourism Index. URL: <https://www.medicaltourismindex.com/research-knowledge> (дата звернення : 01.10.2018).

REFERENCES :

1. Kushniruk Yu. S. Rekreolohiia. Rivne : FOP Rozhkov M.M., 2015. 148 s.
2. Kushniruk Yu. S. Aktualni aspekty vykorystannia rekreatsiinykh resursiv na Rivnenshchyni. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia. Tekhnichni nauky*. Rivne : NUVHP, 2009. № 4 (48). S. 60–66.
3. Kushnyruk Yu. S. Otsenka rekreatsyonno-turystycheskoho potentsyala pryrodnykh resursov Ryvnenckoi oblasti. *Materiály XIII mezinárodní vědecko-praktická konference «Aplikované vědecké novinky – 2017»*. 22-30 cervencu 2017 roku. Volume 3: Geografie a geologie: Praha. Publishing House «Education and Science», 2017. S. 37-40.
4. Kushniruk Yu. S. Rekreatsiia ta kurortolohiia : navch. posibnyk. Rivne : NUVHP, 2012. 146 s.
5. Kushniruk Yu. S., Yakovyshyna M. Medychnyi turyzm u Rivnenskkii oblasti: mozhlyvosti ta perspektyvy rozvytku. *Naukovyi visnyk Skhidnoievropetskoho natsionalnoho universytetu im. Lesi Ukrainky. Heohrafichni nauky*. Lutsk : Vezha-Druk, 2017. № 9 (358). S. 112–119.
6. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017 <https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2017> (data zvernennia : 01.10.2018).
7. Medical Tourism Index. URL: <https://www.medicaltourismindex.com/research-knowledge> (data zvernennia : 01.10.2018).

Рецензент: к.геогр.н., доцент Коротун С. І. (НУВГП)

**Kushniruk Y. S., Candidate of Geographical Sciences (Ph. D.),
Associate Professor, Yakovyshyna M. S., Senior Lecturer (National
University of Water and Environmental Engineering, Rivne)**

ECOLOGICAL AND GEOGRAPHICAL ASPECTS OF MEDICAL TOURISM IN THE RIVNE REGION

The purpose of the article was to determine the potential possibilities of development of medical tourism in the Rivne region. The review of ecological and geographical aspects of medical tourism in Rivne region was made, regional peculiarities of the natural and recreational resources of the Rivne region are considered. According to The Travel & Tourism Competitiveness Index 2017, Ukraine received the highest rating in the group of indicators «health and hygiene» – 8th place, which allows to consider tourist trips to Ukraine for the purpose of treatment and rehabilitation of the most promising. The MTI measures the attractiveness of a country as a medical tourism destination in terms of overall country image and environment; healthcare and tourism attractiveness and infrastructure; and availability and quality of medical facilities and services. The most characteristic resources of the Volyn region are floristic, water, balneological and peloid resources, which have a significant potential for the development of medical tourism. The use of recreational resources is correlated with health improvement, decrease of human sickness rate. The sanitary function of Rivne area recreation system is determined in the article. In order to develop medical tourism in Rivne region, it is necessary to review directions of development of recreational activities; to develop effective advertising of natural and medical resources and medical services, etc.

***Keywords:* medical tourism, health-improvement tourism, natural recreational resources, natural healing resources.**

**Кушнирук Ю. С., к.геогр.н., доцент, Яковишина М. С.,
ст. преподаватель (Национальный университет водного хозяйства и
природопользования, г. Ровно)**

ЭКОЛОГО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ МЕДИЦИНСКОГО ТУРИЗМА НА РОВЕНЩИНЕ

Статья посвящена проблемам медицинского туризма и рекреации в

Ровенской области. Рассматриваются аспекты использования и экологическое состояние её рекреационных ресурсов. По показателям индекса конкурентоспособности в сфере путешествий и туризма в 2017 г. наивысшую оценку Украина получила в группе показателей «здоровья и гигиена», что позволяет рассматривать туристические поездки в Украину с целью лечения и оздоровления наиболее перспективными. В статье определяется оздоровительная функция территориально-рекреационной системы Ровенщины. Эффективное использование рекреационных ресурсов связано с укреплением здоровья людей, снижением заболеваемости населения.

***Ключевые слова:* медицинский туризм, лечебно-оздоровительный туризм, природные рекреационные ресурсы, природные лечебные ресурсы.**
